

El jaciment neandertal del Llepard (Amer, La Selva)

per Joan Abad, Albert Aulines i Quim Planas

A principis de 2011 vam dissenyar una estratègia per publicar una sèrie d'articles de divulgació de prehistòria al *Dominical* del *Diari de Girona*. Un dels temes escollits va ser el jaciment neandertal del Llepard situat als cingles de Sant Roc d'Amer i conegut per la literatura arqueològica des dels anys vuitanta del segle passat gràcies a les recerques de Jordi Barris, primer, i, posteriorment, de l'Associació Arqueològica de Girona.

Per nosaltres, els cingles de Sant Roc és un d'aquells paratges especials, màgics: natura, fòssils, fauna, flora, excursionisme, paisatge, geologia... conté tot d'elements d'una gran riquesa natural i patrimonial i, a més, també de la prehistòria antiga: fins a dotze jaciments neandertals localitzats a l'aire lliure i un en abric (la Balma de la Xemeneia).

El 22 d'abril un de nosaltres (J.A.) es va desplaçar fins als cingles de Sant Roc d'Amer, a El Llepard i a la llera del riu Brugent per obtenir fotos actualitzades de cares a la redacció del reportatge al *Dominical*. Durant aquesta sortida de camp va recollir uns quants ascles, sobretot de pòfir. Aquests instruments de pedra es trobaven al bell mig del camí (**figura 1**) i eren fàcilment identificables degut a tres raons: perquè segurament feia un cert temps que ningú anava a aquell indret amb la intenció de trobar-hi eines del període neandertal; perquè s'haurien posat al descobert nous materials lítics a conseqüència de les fortes pluges que havien tingut lloc pocs dies enrere en aquella regió; i perquè el Llepard ha demostrat amb el pas del temps que és un assentament a l'aire lliure molt fructífer des del punt de vista de la recerca arqueològica.

L'article al *Dominical* va ser publicat el 29 de maig (**figura 2**). Vam dedicar especial atenció a subratllar dos fets: la importància dels jaciments paleolítics situats a l'aire lliure perquè sense els quals desconixeríem per complert la prehistòria antiga del nostre país (els jaciments del paleolític inferior localitzats en cova com el del Cau del Duc del Montgrí, per exemple, són escassíssims) i la informació cabdal que ens proporcionen les eines de pedra tallada per comprendre el fenomen prehistòric de la bio-regió de Girona perquè constitueixen la pràctica totalitat del registre arqueològic corresponent a aquesta vella etapa de la humanitat (restes d'homínids fòssils com la famosa mandíbula de Banyoles són, ara per ara, pràcticament inexistents al nostre país). És en base a aquestes dues premisses (estacions superficials i tecnologia humana) que es pot arribar a reconstruir escenes quotidianes dels neandertals del Llepard que, a més de les lògiques accions destinades a la supervivència del clan, també tingui en compte d'altres aspectes pròpies d'una espècie humana (món simbòlic i emocional).

Més endavant, els dies 11 i 12 de juny, dos de nosaltres (A.A. i Q.P) vam realitzar una altra sortida als cingles de Sant Roc: a la Balma de la Xemeneia, a l'ermita de Sant Roc i als jaciments de Santa Elena II i III. També vam visitar el Llepard i hi vam dur a terme una prospecció arqueològica (**figura 1**) que ens va permetre recuperar un bon nombre d'ascles de quars, quarsita i, en menor quantitat, de pòfir i cristall de roca.

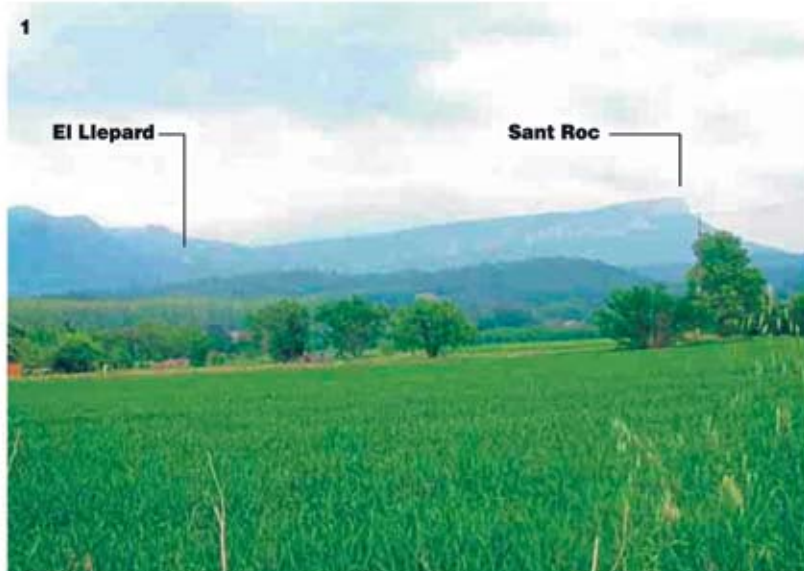
Les eines trobades durant aquesta primavera al Llepard són una vuitantena (**figura 3**). Si a això hi sumen les peces esmentades a la literatura arqueològica (331 a la *Catalunya Paleolítica* de Josep Canal i Eudald Carbonell), les col·leccions d'afecionats conegudes per tradició oral així com d'altres que puguin existir però de les quals no en tenim constància, arribem a la conclusió el Llepard és un jaciment a tenir en compte per comprendre i investigar el fenomen neandertal del nostre territori.

Dominical
Diumenge 29
de maig de 2011

Neandertals al Lleopard d'Amer

Tot i que no s'hi ha trobat cap crani, les eines tallades que han aparegut al jaciment a l'aire lliure situat molt a prop d'un codolar del riu Brugent provenen la presència d'aquests homínids a la zona

TEXT I FOTOGRAFIA: JOAN ABAD, ALBERT AULINES, FRANCISC XAVIER MEDINA
I QUIM PLANAS (ASSOCIACIÓ ARQUEOLÒGICA DE GIRONA)

Als actuals Homo sapiens ens ha tocat descobrir el llarg periple evolutiu d'aquell remot primat que va abandonar la vida arborícola. Venim del micó, exclamava la gent de principi del segle passat, entre enriolada i escèptica. Només cal que ens mireu els braços: som animals preparats per bragar. És a dir: per guanyar-nos el sustent a partir de branques en branca, com fan actualment determinades mones selvàtiques. La transformació del seu hàbitat, a causa d'un canvi climàtic, va obligar el nostre llunyà avantpassat a canviar la seva estratègia de supervivència. Aquest fet, cabdal per a la nostra espècie, va modificar paulatinament la seva morfologia, adaptant-la al nou ecosistema. Homo habilis, Homo erectus, Homo antecessor, Homo de Heidelberg, els neandertals, nosaltres... Els sapiens som diem-ne els vencedors, els campions de l'adaptabilitat, i és per això que som nosaltres qui escrivim la història de la saga dels homínids. En realitat, però, som la suma de totes les espècies que ens han precedit, per una qüestió molt simple i alhora molt complexa: construint instruments. Estructures cranials i corporals diferents, però el cordó umbilical entre espècies en cap moment no es va interrompre, perquè som hereus d'una molt vella tradició, la qual ens ha permès colonitzar tot el planeta i ésser al capdamunt de la cadena tròfica: la tecnologia, el foc.

El registre fòssil relaciona les espècies d'homínids que ens han precedit amb una molt concreta manera de tallar la pedra. Homo habilis s'associa a eines molt rudimentàries, unifacials

(Mode 1). Homo erectus fa un salt tecnològic: fabrica artefactes bifacials un milió i mig d'anys enrere, a l'Àfrica Oriental (Mode 2). Els neandertals ja saben obtenir eines de tall amb un procediment revolucionari: els nuclis preparats per poder fabricar instruments en sèrie (Mode 3). Homo sapiens utilitza el sílex, la millor matèria primera al seu abast, i és capaç d'explorar aquest material fins a esgotar les seves possibilitats de talla, obtenint-ne un gran nombre i molt variat d'objectes: puntes de fletxa i llamines mil·limètriques, en aparença delicades en estret, però amb una gran capacitat de penetració (Mode 4). Quan es localitza els instruments tallats en pedra alguns desdites, l'arqueòleg pot orientar-se i tot seguit situar-se en el temps. Pot saber, grosso modo, quin espècie d'homínid és l'autor material d'aquella cina de tall que té a les mans i pot, finalment, ex-

plicar-nos l'apassionant viatge evolutiu i en el temps d'Homo.

EL JACIMENT DEL LLEPARD

A mitat dels anys vuitanta, Jordi Barris ens va acompanyar als peus de la masia el Lleopard, situada al nord-est i per damunt dels cingles de Sant Roc (Amer). Aquest massís calcari es va formar al període Eocè i està flanquejat pel riu Brugent i la riera Llémena, ambdós tributaris del riu Ter, que és l'eix vertebrador de tot l'ecosistema. Jordi Barris es va posar en contacte amb nosaltres per mostrar-nos un jaciment a l'aire lliure, emplaçat al costat d'un rierol. El lloc ens va semblar fantàstic: apartat del món, idíl·lic. Les eines de pedra i degut a la forta emissió del sol, eren per tot arreu, escampades en una àrea d'uns cinc-cents metres quadrats. Aquelles pedres tallades encaixaven amb la tradició tecnològica neandertalina -Levallois, Le Moustier-, i així ho vam publicar en un dels nostres *Quaderns de Treball*. Al nostre país i en aquelles dates, tot just començava l'aprenentatge dels arqueòlegs que s'han dedicat a l'estudi i la divulgació del fenomen paleolític. Llavors, l'Acadèmia els anava a la contra. Aquelles roques eren trastos dels micós. No tenim cap futur ni rellevància. Coses de hipocs, que llavors eren molt irrespectuosos amb el Gènere i que impartia la Institució.

Un jaciment arqueològic a l'aire lliure, al nostre entendre té la mateixa validesa que un al·leu o una cova, tot i que el registre arqueològic és més escàs, perquè la matèria orgànica s'integra a la terra i no en queda cap rastre -ecologia,

Reportatge

Reportatge
sobre el jaciment
neandertal del Llepard

Fotos:

1 Situació del jaciment neandertal del Llepard en el context ecològic dels cingles de Sant Roc.

2 Cargol fòssil del període eocè localitzat als cingles de Sant Roc.

3 Aquesta destrial de mà (bifaç) és la insignia de la cultura axeliana (Mode 2) als cingles de Sant Roc.

4 Instruments típics dels homes de neandertal (Mode 3 = ganivets sorgits de nuclis preparats).

5 La presència neandertal als cingles de Sant Roc només es pot comprendre a partir de la interpretació de les eines de pedra tallada.

6 Al codolar del riu Brugent, els neandertals obtenien les matèries primeres per fabricar els seus instruments.

7 En primer terme i a peu de camí, el jaciment neandertal. Al fons, El Llepard.

sostenibilitat—, excepte en comptades ocasions. Però els materials recuperats ens expliquen sempre la mateixa història: fabricació d'instruments per tal de poder accedir a tots els recursos que ofereix el foc. Dones, homes, nens. Precarietat o abundància. Crueltat extrema o màxima solidaritat. Intercanvi. Nomadisme. Ocupacions puntuals, estacionals. Establiments que es perllonguen en el temps. Refugi. Fogars, confort. Pells esteses al sol. Caçadors tornant al campament. Carn aïjada de mosques. El foc primigeni, sense alterar, amb exemplars d'arbres colossals. Dones al costat del foc, sota un gran exemplar de roure, cuinant. Cabanes, estructures per a l'aisolament de la comunitat, del clan. Gana. Aggressions o actes defensius a causa de litis territorials. Animals predadors, famèlics, que et poden devorar. Excrements. Olores fèrides. Fred glacial. Sexe. Voler o valen-

rar els alins. Ubertat local. El millor caçador, que explica les seves gestes a la vora d'un foc nocturn mostrant les seves cicatrius, ongüols. Paraulles, expressions facials, desaccords. Baralles. Set. Calor sofocant. Sofriment. Malalties. Màgia, pintures corporals, penolls, superstició. Greenecs. Déus terribles. Abundància. Gent rient o plorant. El sol i la lluna. Vida i mort. Una inhumació o una foguera calcinant un cadàver. Neix un infant. Un cadell d'animal salvatge conviu amb el grup. Mainada jugant, rient, entretant-se. Ritms incitatoris. Herbes remeieres. El xaman i els seus bollets o plantes, algunes preses amb intencions medicinals i d'altres, no. Les tempestes, el tro, els llamps. La calma. Innovacions. Adaptacions, errors de càlcul, accidents... L'escenari dels humans ha estat, i és, sempre el mateix, encara que el marc sigui diferent. Abans els homes i les dones necessi-

ven caçar directament els animals, per alimentar-nos. Ara anem al super i els «cacem» amb la Visa.

Si, els vells neandertals també van ocupar el que ara són les terres del Llepard, encara que no «hi hagi trobat cap crani, que és el fetiu per antonomàsia de l'arqueologia prehistòrica. Encara que no hi hagi cap datació. Ni pòssers. Cap estructura aparent. Ni restes fòssils d'animals fossilitzats. Però sí que hi ha el discurs contundent de la seva tecnologia, les eines de pedra que expliquen la seva història, que al nostre entendre és fonamental.

I suficient.

(Per saber-ne més

Narcís Fígueras i Joan Llinàs, coord., *Història de la Selva*; Antonio Rosas, *Los neandertales*; Douglas Palmer i Peter Barrett, *El origen de la historia de la vida*.)

Figura 2 (continuació). Article sobre els neandertals del Llepard publicat per membres del nostre centre d'estudis al *Dominical del Diari de Girona* el 29 de maig de 2011.

Figura 1. El Llepard (11 de juny de 2011) – La nostra prospecció arqueològica va posar al descobert una vuitantena d'ascles. El material apareix al bell mig del camí perquè és la zona més erosionada i menys difícil de detectar-hi la indústria.

Figura 3. Eines de pedra trobades al jaciment neandertal del Lleopard durant la primavera de 2011 per membres de l'AAG. No hi ha nuclis, només ascles que van ser fabricats amb quars, quarsites i pòrfirs.

De tota manera, a aquest raonament no hi hem pas arribat a aquest 2011. Fa molts anys que observem El Lleopard i pensem que seria convenient portar-hi a terme una excavació arqueològica en tota regla, metòdica. Aquesta possibilitat ja la vam contemplar durant la intervenció de la Balma de la Xemeneia (del 2001 al 2004). Un dels nostres objectius era, precisament, combinar l'excavació als dos jaciments i complementar les evidències entre dos tipus diferents d'assentaments (aire lliure *versus* abric) del període neandertal en el context dels cingles de Sant Roc. La brutal suspensió administrativa de la Balma de la Xemeneia l'any 2004 va impedir posar en pràctica aquest projecte.

Els cingles de Sant Roc d'Amer són extraordinaris per l'estudi de prehistòria regional. I això que no sabem tot el seu potencial perquè cap dels seus jaciments ha estat investigat fins a exhaurir-se. Comentarem, per anar acabant, que encara confiem en poder reprendre el projecte arqueològic que vam dissenyar l'any 2004 als cingles de Sant Roc d'Amer i dins el qual hi ha un apartat centrat en el jaciment neandertal del Lleopard.